

# Domus Vallis Christi

**B**ru de Hartenfaust campava pels volts dels Alps seguit per sis devots fidels quan, a uns 24 quilòmetres prop de Grenoble, guaità Chartreuse, un lloc salvatge, pobre i solitari; tot just, l'indret on va aixecar la primera cartoixa. Era el 24 de juny de l'any 1084, i el futur sant Bru engegava a 1.000 metres d'altitud l'orde cristià que fins avui més rudament ha escollit de viure l'acostament espiritual a Déu: "La reconstrucció de l'espai físic és, evidentment, un suport impagable per conèixer la vida que menaven els cartoixans, per això sabem com d'austers i bèsties era aquesta gent. El prior de la cartoixa de Porta-Cœli, encara em vol convèncer quan els visite que tot plegat no és tan dur, però bé, avui com ahir allò vé fonamentat en la contemplació, i sobretot, en la vida eremítica. Parem compte que no parlem d'un monestir, sinó que els cartoixans viuen en cel·les. Quan parlem de duresa no ho diem debades". Són les paraules d'un llec del segle XX, el pintor valencià Josep Mari Gómez, que ha esbossat, per mitjà de la seua tesi doctoral per a la facultat de Belles Arts de Sant Carles, la recuperació parcial de la cartoixa de la Vall de Crist d'Altura, a la comarca de l'Alt Palància. Erigida per l'infant Martí l'any 1385, aquesta és la cinquena cartoixa que naixia en terres dels Països Catalans, i la 163 de tot Europa. "Es la *civitas dei*, la ciutat de déu, la ciutat perfecta que tracta de reproduir l'urbs celestial."

La cartoixa de la Vall de Crist, el claustre gran de la qual és el major de la península Ibèrica, va ser desallotjada i suprimida pel reial decret de desamortització de Mendizábal l'any 1835, però és una dècada més tard quan el seu destí amenaça de tornar-la en pols: venuda a Josep Lluís Clavero per 1.300.000 rals, el nou propietari signava la sentència de mort del conjunt arquitectònic cartoixà, que va explotar com a pedrera. "Per fer-nos una idea de la rapidesa i la violència amb què fou destrossada i transformada en ruïna", assevera Josep Mari Gómez, "hi ha prou amb saber que només nou anys després, el 1856, Manuel Ten comprava la cartoixa per la quantitat de 50.000 rals". I han estat aquests Ten els que al desembre de 1990 transferien 22.000 metres quadrats dels terrenys monàstics a la Generalitat valenciana, superfície on es troben les esglésies de Nostra Senyora dels Àngels, de sant Martí i de sant Jeroni, el claustre major, els corredors porticats i les cel·les. El preu va voltar els 30 milions de pessetes.

**I have a dream.** L'infant Martí va involucrar en la fundació del que arribaria a ser primer monestir cartoixà del Regne de València, son pare, el rei Pere el Cerimoniós, i fins i tot el seu germà Joan I. De fet, els cronistes es-

**Martí l'Humà, Martí l'Eclesiàstic, un rei que encara infant fundà la cartoixa de la Vall de Crist a Altura (l'Alt Palància) després que una nit el judici final li desvetllara els somnis. El pintor valencià Josep Mari Gómez, 610 anys més tard, ha projectat la reconstrucció de l'església major: el primer pas per la recuperació de la ciutat de déu.**

**Josep Mari Gómez és l'autor de la tesi doctoral que ha tret a l'actualitat la cartoixa de la Vall de Crist. La Universitat Politècnica de València s'ha involucrat recentment en el projecte de reconstrucció a través del Centre d'Investigació i Recuperació del Patrimoni Arquitectònic.**

tamparen als seus manuscrits que una nit, l'infant, "es despertà com tremolant i, amb l'ànim esforçat, resolgué en després fundar la cartoixa que desitjava, per poder d'alguna manera temperar aquell rigor tan just que el Jutge Diví li havia mostrat"; Martí acabava de sofrir una visió sobre el judici final que li havia romput el somni.

Una altra versió, però, apunta la influència que Bernat Çafàbrega, cartoixà, exercia sobre l'infant des que encara menuts entaularen amistat. El conjunt de l'obra gran va ser dirigit tècnicament i planificat, en efecte, per Çafàbrega devers l'any 1399, i la construcció finalitzava passat més de mig segle, potser l'any 1456. "El meu treball —apunta Josep Mari Gómez— es circumscriu a la reconstrucció de l'església major, la de Nostra Senyora dels Àngels, entesa amb el pòrtic d'entrada, el resesagrari i la cúpula. Hi ha, a més a més, el grup escultòric, que és molt important perquè constitueix la part emblemàtica i simbòlica que identifica totes les cartoixes: la marede-déu, que n'és la patrona indiscutible, fins i tot sense la necessitat que déu hi siga representat, i sant Bru amb sant Joan Baptista, que n'és el

RAFA GIL



patró". El jove pintor valencià passeja el seu cos prim pels marges del claustre gran i descriu amb fidelitat els espais de les cel·les en què, durant 450 anys, han jagut i han viscut els monjos cartoixans. Entre els matolls, que avui embolcallen les runes del monestir de la Vall de Crist, Josep Mari Gómez assegura que ha perdut pes en el transcurs dels vuit anys d'estudi que li ha robat la tesi. Les pedres dels murs adquireixen vida sota el seu discurs i l'ombra del migdia sembla amagar el ressò de passes lentes. "Jo sóc una mica cartoixà. Després de tants anys, comences a assumir certes premisses... com la paciència cartoixana."

**We have a dream.** La reconstrucció exigirà, tanmateix, quelcom més. El paisatge, en el seu treball d'erosió ineluctable, gairebé ha esborrat la cartoixa on morí l'autor de la primera versió en llengua romanç, justament el català, de la Bíblia: sant Bonifaci Ferrer, germà de sant Vicent. Actualment, només resten dempeus senceres les construccions de l'església de sant Martí i l'edifici d'entrada al convent. "Al pòrtic de l'església –se'n dol Josep Mari Gómez– de Nostra Senyora dels Àngels, més concretament, encara hi ha un



**Una de les recreacions pictòriques de Josep Mari Gómez. El pintor valencià ha trobat el vessant creatiu als vuit anys d'investigació arquitectònica entorn de la cartoixa de la Vall de Crist.**

fragment de muret adossat a la façana, semiclaus i arcs formers i senyals de les prolongacions i grossors dels murs". Les excavacions arqueològiques que d'ençà els anys vuitanta han realitzat les institucions a la Vall de Crist, d'altra banda, han descobert a penes dovelles dels arcs i fragments de claus i nervis de la bastida; comptat i debatut, ben poca cosa. El pintor valencià assenjala que, malgrat tot, el primer entrebanc continua sent la manca de voluntat política per recuperar la memòria arquitectònica del país: "És que són molts diners, el que passa és que parlem del nostre patrimoni. Convé dir, a més, que les meues conclusions són bastant especulatives perquè les dades historiogràfiques no han pogut omplir el buit de la conservació tan lamentable de la cartoixa". Josep Mari Gómez ho ha provat de resoldre, amb tot, a través de la pintura i en una vintena de llenços ha captivat i donat alè a la gran cartoixa de la Vall de Crist; aquest ha estat l'altre vessant del treball desenvolupat des de l'any 1985, una exposició de quadres que ha recollit l'èxit a la població mateixa d'Altura.

L'aventura pictòrica, per a la qual ha calgut l'assistència i els consells de diversos arquitectes, entre els quals hi ha Enrique Martín, podria prendre aviat un to molt més versemblant mercès a la participació de Joan Francesc Noguera i Salvador Lara, del Centre d'Investigació i Restauració del Patrimoni Arquitectònic de la Universitat Politècnica de València, en la rehabilitació de la cartoixa. Aquesta ha estat, sense dubte, la resposta més mundanal a les lamentacions que Josep Mari Gómez ha compartit en la redacció de la seua tesi, presentada el juliol de l'any passat: "Cal-dria prendre-s'ho seriosament, tot allò que faça referència a la construcció de la nostra imatge com a país que té una història, una personalitat. Ara com ara, el patrimoni està deixat de la mà de déu". **Victorià Jiménez**

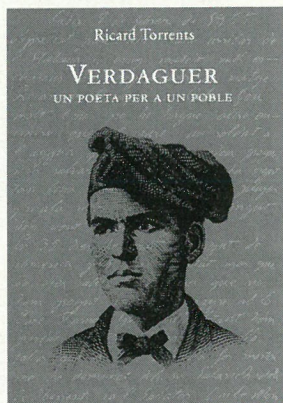
Ricard Torrents

## VERDAGUER

UN POETA PER A UN POBLE

La biografia més documentada de Verdaguier.  
Amb 135 fotografies i il·lustracions.

Inclou una antologia de textos autobiogràfics  
i un capítol d'orientacions per a qui vulgui saber-ne més.



 Eumo Editorial